

## חנוכה

ווערן, בכללות, איינגעטיילט אין די דריי לשונות (כדלקמן):

און אין דעם גופא — בלשון רבים: „תשועות .. נסים .. נפלאות“ — ווייל די מאורעות פון ימי חנוכה זיינען כולל כו"כ עניני ישועה פון אלערליי סוגים.

דערמיט ווערט פארענטפערט נאך א קשיא (חזקה) בנוגע דעם זכרון פון נס חנוכה:

ביי נס פורים איז דאך דא א חיוב צו דערמאנען די הצלה וישועה פון המן הרשע כו" סיי ביום און סיי בלילה; משא"כ דער נצחון פון חנוכה איבער די יוונים — וואס איז אויך געווען א נס (און נאכמער — א נס גלוי: „מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וכו'“; בעת דער נס פורים איז געווען באהאלטן אין סדרי הטבע) — דערמאנט מען עס בלילה נאך אין „ועל הנסים“ וואס מ'זאגט אין מעריב און אין ברכת המזון:

און וויבאלד אז א תפילת ערבית רשות<sup>7</sup>, און ב' ס'איז ניטא קיין חיוב צו עסן פת בליל) חנוכה<sup>8</sup> — קומט אויס,

א. אין דעם נוסח פון „הנרות הללו“ זאגט מען דריי לשונות — „הנרות הללו אנו מדליקין“ על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות<sup>1</sup>; דערנאך ביים סיום פון „הנרות הללו“ זאגט מען ווי דער די זעלבע דריי לשונות — נאך מיט אן אנדער סדר<sup>2</sup>: להודות ולהלל לשמך הגדול על נסידך ועל נפלאותיך ועל ישועותיך.

דאָרף מען פאַרשטיין: וואָס איז דער טעם פון דעם שינוי אינעם סדר פון די דריי לשונות?

ב. פון דעם וואס אין „הנרות הללו“ ווערן דערמאנט (ניט נאך „נסידך“, נאך) אויך „נפלאותיך“ און „ישועותיך“ — איז מוכח, אז די מצוה פון הדלקת נר חנוכה איז א זכר ניט נאך צום נס פון פך השמן [וואָרום דער נס פון פך השמן איז ניט אין גדר פון „ישועות“] —

נאָר אויך צו די אלערליי סוגי ישועה וואָס דער אויבערשטער האָט באַוויזן בימים ההם בזמן הזה<sup>4</sup>, און וועלכע

(1) כ"ה במס' סופרים פ"ב היו לפנינו. טא"ח סתרע"ו. וכ"ה בסידור אדה"ו. ובכמה סידורים וכו' הוא בשינוי סדר, הוספות כו'. ואכ"מ.

(2) כ"ה בסידור אדה"ו [ובס' שליח, יעב"ץ ועד]. ובמס' סופרים שם [וכ"ה בטא"ח שם. ובכ"מ] מקדים „נפלאותיך“ לנסידך. ובכמה סידורים הוא בעוד שינוים. ואכ"מ.

(3) אף ש(כמובן) זה עיקר הזכרון דהדלקת נ"ח. (4) ראה צפ"נ לרמב"ם הל' חנוכה פ"ג הל' ג. ועיין לשון הרמב"ם שם פ"ד הל' ב: להודיע הנס ולהוסיף בשבח הא"ל והודיע לו על הנסים שעשה לנו. ולהעיר משבח (כו, א): נשים חייבות בנ"ח שאף הן היו באותו הנס, וברשי שם: ועל יד אשה נעשה הנס.

(5) מגילה ד, א. רמב"ם הל' מגילה פ"א הל' ג. טושיע א"ח סתרפ"ז ס"א.

(6) נוסח „ועל הנסים“ דחנוכה.

(7) ברכות כו, ב. רמב"ם הל' תפלה פ"א הל' ג. טא"ח ר"ס רלה. שריע אדה"ו א"ח ר"ס פט.

(8) כי גם אחיל שיש חיוב משתה ושמחה, וגם חיוב לעשות סעודה — הרי אין החיוב דוקא בליל חנוכה.

(\*) ראה מרדכי הובא בדרכי משה א"ח סתרע"ו. ביח שם. ישיש לב"ק פ"ז סל"ו. ועוד. וראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 142 ואילך.

אין דעם איז זייער סדר אנדערש: דער סוג „נסים“ איז דער ערשטער צו אַרויס־רופן ביים מענטשן דעם ענין ההודי והילול צום אויבערשטן, דערנאך — דער סוג פון „נפלאות“ און ערשט נאָכ־דעם דער סוג פון „תשועות“.

ד. והביאור: דער חילוק אין תוכן צווישן תשועות, נסים און נפלאות:

ווען איינער פירט אַ מלחמה קעגן אַ צווייטן, וועמענס כחות זיינען בערך (לויטן סך הכל פון כמות און איכות צוזאַמען)<sup>12</sup> צו זיינע, דאַרף ער (אויך) אַנקומען צו ישועת ה' אַז ער זאָל מנצח זיין, וואָרעם ע״פ טבע איז אַמאָל איין צד גובר און אַמאָל דער צווייטער — אַבער דער נצחון ותשועה איז אין אַן אופן וואָס זעט אויס ווי אַן ענין טבעי, און ניט קיין נס וואָס איז העכער פון טבע, ווייל ע״פ טבע קען ער מנצח זיין אַזוי ווי דער צווייטער.

נס איז אַ ישועה והצלה וואָס איז העכער<sup>13</sup> פון טבע, היפך פון גדרי העולם; ולדוגמא: אַ נצחון המלחמה אין אַן אופן, ווען ס׳איז מנצח דער צד וואָס איז אַ סך, אָדער שלא בערך שוואַכער פון צווייטן, אַזוי אַז אין דרך הטבע קען ער די מלחמה ניט געווינען — אַזא נצחון איז אַ נס, למעלה מהטבע.

נפלאות זיינען אַזעלכע ענינים וואָס רופן אַרויס אַ „וואונדער“ ביי דעם וואָס זעט זיי. זיי זיינען ניט קיין קלאַרע נסים וואָרעם מען קען זיי ערקלערן אַלס פאַסירונגען בדרך הטבע, אַבער דאָך איז אַזא פאַסירונג אַפּגעטיילט און אויסגעטיילט<sup>14</sup> פון דער הנהגה הרגילה

אַז ס׳איז ניטאָ קיין חיוב הכרחי צו דערמאָנען דעם נס פון נצחון המלחמה בליל חנוכה.

עפ״י הניל איז עס פאַרענטפערט בפשטות: הדלקת נרות חנוכה איז אַ זכרון (ניט נאָר אויף דעם נס פון פך השמן, נאָר אויך) אויף אַלע נסים פון ימי חנוכה;

און ווי מען געפינט<sup>15</sup>, אַז איינער פון די וועגן צו אויסדריקן זכרון והלל צום אויבערשטן איז דורך אַנצינדן נרות<sup>16</sup>.

ג. דאָס איז אויך דער טעם אויפן שינוי הסדר פון די דריי לשונות אין „הנרות הללו“:

אין אָנהויב רעדט זיך וועגן די דריי סוגי הצלה וישועה וכי, „שעשית לאבותינו בימים ההם“ — און דעריבער שטייען זיי אין דעם סדר: „על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות“, ווייל אַזוי איז געווען דער סדר המאורעות — פריער „תשועות“, דערנאָך „נסים“ און נאָכ־דעם „נפלאות“;

משא״כ ביים סיום פון „הנרות הללו“ רעדט זיך וועגן די דריי סוגים ווי זיי רופן אַרויס ביי אונז דעם הרגש „להודות ולהלל לשמך הגדול“ — און

(9) ובפרט שאם לא אמר ועל הנסים בתפלה או בהמיה — אין מחזירין אותו (סושיע ארח סתרפ״ב סי׳א) וראה שרית צ״צ שער המילואים סי׳א.

(10) ראה סנהדרין לב, ב בתד״ה קול. ובתרגום ירמי כה, י: דמשבחין בניהור בוצין.

וראה לקמן ע' 534 (ובאורכה לקישׁ חכ״ה ע' 236 ואילך, שיל שהכוונה בלהלילי נרות בחצרות קודשׁ) (נוסח ועל הנסים) היא לנרות של שמחה וכבוד השכינה — ע״ד נרות דשמחת בית השואבה בעזרת נשים (סוכה נא, א) ונרות ביהבנים (ברכות נג, א. טושיע ושיע אדהיז ארח סתר״י סי׳ד) — שכל אלו אין מקומם בהיכל.

(11) ומה שקבעו לשבח על הנס דנצחון המלחמה כר ע״י נרות — הן כבדי שיוכל גם הנס דפך.

(12) ראה פרשי לך יד, ט.

(13) ראה פרשי חזקת כא, ח.

(14) ראה פרשי וראר ח, יח. ולהעיר ממרדל (גדה לא, א) דעל סוג הנסים ש, אפילו בעל הנס אינו

ה. די דריי סוגי הצלה וישועת ה' זיינען געווען „בימים ההם“ בימי חנוכה — און על הסדר: פריער תשועות, דער-נאך נסים, און דערנאך — נפלאות.

דער אנהויב פון דעם נצחון החשמונאים איז געווען גלייך אין זייער שטאַט מודיעין (וואו מתתיהו ובניו האָבן זיך געפונען): די יוונים האָבן דאָרט גע-וואלט מקריב זיין אַ ד״א און די חשמו-נאים האָבן זיך געשטעלט אָנגעגן זיי און זיי באַזיגט <sup>17</sup> —

אין דעם <sup>18</sup> איז געווען אַ ישועה, אָבער ניט קיין נס גלוי און ניט קיין פלא גלוי. וואָרום אין מודיעין איז ניט געווען קיין גרויסער מספר פון יוונים.

דערנאך האָבן די אידן מלחמה גע-האַלטן קעגן אַ גאָר גרויסן צבא פון יוונים, וואָס אַנטיוכס האָט אַריינגע-שיקט <sup>19</sup> — גאָר אַ סך מער ווי דער מספר פון די אידישע אנשי חיל, און ס׳איז געשען אַ נס גלוי, שלמעלה מן הטבע: מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים — די אידן האָבן מנצח געווען.

הפירושים באפונוי: (א) נתוסף כמות השמן (וכמו שמצינו באסור דנס אלישע (מ״ד, ב ואילך), וכן מפורש במדרש מעשה חנוכה. (אבל ראה ביי חארא״ם ע״ת וט״ו וכו׳ — שלא הזכירו מדרש זה.) (ב) נשתנה איכות השמן ודלק לאט לאט. וראה לקמן הערה 26.

(17) יוסיפון פ״ב. (ראה ס׳ החשמונאים א קאפיטל ב — אבל לעצ׳ לא מצאחים מוזכרים בספרי פוסקי ישראל (מלבד פעם א׳ בס׳ בה״ג הל׳ סופרים — אף שזכור בסה״ד וכו׳). מובא בס׳ מאור עינים, אבל ידוע היחס לספר זה. ואכ״מ.)

(18) וכן כל הנצחונות בירושלים וכו׳ עד המלחמה הגדולה כו׳ — מגילת אנטיוכס (נדפסה בכמה סידורים ומחזורים דקהלות ספרדיות, וקראו אותה כו׳) ומדרש חנוכה.

(19) ראה מגילת אנטיוכס. מדרש חנוכה. ובכ״מ.

און דעריבער רופט ער אַרויס אַ „וואונ-דער“ — ס׳איז אַן ענין נפלא.

[און ווי מען געפינט ביי דער גאולה פון אַלטן רבי׳ן ב״ט כסלו, אַז ער האָט געשוּיבן <sup>15</sup> אויף דעם „הפליא כו׳ לעשות בארץ“: די גאולה פון י״ט כסלו איז געקומען דורך די שרים און געווען פאַרבונדן מיט כו״כ השתדלות וכו׳ — אָבער צוזאַמען דערמיט איז עס געווען כלל וכלל ניט קיין הנהגות רגילות, נאָר אַ פלאַדיקע זאָך, „הפליא“ <sup>16</sup>.]

מכיר׳ בו נאמר (תהלים עב, יח). „עושה נפלאות לבדו. וראה לקמן הערה 16, 36.

(15) במכתבו הידוע — נדפס במגילת י״ט כסלו (קהל תשרי) ע׳ 22. אג״ק שלו ס״ח. ס׳ התולדות אדה״ז ע׳ ריח (בהוצאת תשמ״ו — ח״ג ע׳ 720). ובכ״מ. וראה לעיל ע׳ 285 ואילך.

(16) עוד סוג יש לומר ב„נפלאות“ — שהוא מופרש ומובדל גם מנסים, ע״ד משנת (אוה״ת למיכה ע׳ תפוז) בפי׳ „כימי צאתך מא״צ אראנו נפלאות“ שגם בערך נסים דיצי״ם הם נפלאות, ענין דנס בתוך נס (שבת צו, א. ושי״). הקביה נסו של משה שהוא נסם של ישראל (ב״ר פני׳ס, ה. וראה שמרי ס״פ בשלח).

דנסים סתם יש להם אחיזה בטבע, כמו נצחון המלחמה באופן ד, מסרת גבורים ביד חלשים, שהי׳ ע״י מלחמה טבעית: „נפלאות“ הם נסים שהם היפך הטבע לגמרי מבלי שום אחיזה בטבע (ראה שער האמונה פט״ו — ל, ב — אבל עצ״ע אם נחית שם לחילוק זה או רק לחילוק הכללי דמלוּבש בטבע או לא). וראה לעיל שם.

ובנס דפך השמן — אולי יל דתלוי בשני

(\*) ובערך לנפלאות — נק׳ זה נס המלוּבש בטבע (ראה שער האמונה פט״ו ל, א): ונסים שנעשו בדרך הטבע... וכנס דחנוכה ע״י מלחמה. וראה חזא״ג מהר״ל שבת כא, ב. ט״ז אויף סעתי״ר סק״ג. ולהעיר מהאופנים במלחמה: (א) מלחמת מדין: החלצו גו אנשים לצבא גו וביחד עם זה. וזל נפקד ממנו איש׳ (מטות לא, ג״ז. שם, מט). היינו מלחמה אַל נצחון שלא ע״פ טבע כלל (שאכ״כ בהמלחמות דחנוכה שנהרגו כו״כ מבני״): (ב) כיבוש יריחו ע״י יהושע, שלאחרי נפילת החומה באופן נסי שאינו מלוּבש בטבע כלל — „ויעל העם גו ויחרימו גו לפי חר״ב (יהושע ו, כ״א). ואכ״מ.

[דערנאך איז געווען נאך א נס<sup>27</sup> — שהדליקו בו ח' ימים, ווי אויך נאך ישועות ונפלאות].

ו. דער סדר — תשועות נסים און נפלאות — איז ווען מ'רעדט וועגן זיי בשייכות צו דעם סדר בזמן פון די מאורעות „בימים ההם“; בשעת עס רעדט זיך אבער וועגן „להודות ולהלל לשמך הגדול“ לאחר זה — איז דער סדר:

צום אלעם ערשטן איז מען מודה ומהלל דעם אויבערשטן אויף „נסים“, וואס אין דעם דערקענען אלע אז דאס קומט פון אויבערשטן:

דערנאך איז מען זיך מתבונן ביי מען דערקענט דעם אמת'ן גדר פון כו"כ פאסירונגען אז זיי זיינען „נפלאותיך“

כאטש אז הרוצה לטעות יטעה — אז זיי זיינען פאסירונגען בדרכי הטבע

און מען דאנקט און לויבט דעם אויבערשטן פאר זיי.

און דערנאך קומט מען צו דער הכרה, אז אפילו על ישועותיך — וועלכע זיינען ניט קיין נס און אפילו ניט קיין נפלאות, נאר אין גדרי הטבע — דארף מען אויך דאנקען און לויבן דעם אויבערשטן. ווארום — „לה' הישועה“, טבע אליין איז למעלה מן הטבע, ובמילא דארף אויך א ישועה ארויסרופן א הודאה והילול<sup>28</sup>.

נאכן נצחון המלחמה זיינען די חשמונאים אריין אין בית המקדש און האבן געזען אז ס'איז ניטא קיין שמן טהור פאר הדלקת המנורה, ווייל די יוונים האבן מטמא געווען „כל השמנים שבהיכל“, ביז זיי האבן געפונען „פך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כהן גדול“<sup>20</sup>. און דאס (וואס מ'האט גע-פונען דעם פך שמן) איז טאקע ניט קיין נס גלוי

[און אז מען וויל זיך איינשפארן קען מען זאגן אז ס'איז געווען אן ענין טבעי, אז דעם פך שמן האבן די יוונים ניט בא-מערקט<sup>21</sup> צו מטמא זיין; ובפרט לדעת התוספות<sup>22</sup> אז מ'מוז זאגן „שהי' מונח בחותם בקרקע“, א דבר בלתי רגיל כלל ובפרט אז עס איז געווען א לשכת השם-נים<sup>23</sup>, האבן די יוונים ניט געטראכט צו זוכן דארט<sup>24</sup>. (ועפ"י יומתק די ודאות אז דער שמן איז טהור און די יוונים האבן עס ניט מטמא געווען דורך „היסט“)].

אבער דאך איז עס א דבר פלא<sup>25</sup> (נפלאות<sup>26</sup>): אלע שמנים האבן די יוונים מטמא געווען, און דער איין פך איז (געווען באהאלטן בקרקע!) און געב-ליבן גאנץ, ניט אנגעריירט!

(20) שבת כא, ב.

(21) ראה רש"י שבת שם: כהצנע כו'.

(22) שבת שם ד"ה שהי'.

(23) מדות פ"ה מ"ה.

(24) ראה ב"מ מב, א: כספים אין להם שמירה

אלא בקרקע כו' והאידינא (לאחרי זמן שמואל) כו'.

(25) ובמאירי (שבת כא, ב) דלילה הראשונה

מברכין על הגאולה ועל הודאת מציאת פך השמן.

ובשערי אורה (ד"ה כתיב כי אתה פירז) דעיקר הנס

שמצא פך א' כו', עיי"ש.

(26) ולהפירוש דב, נפלאות יש סוג שלמעלה

מ, נסים, שאין להן אחיזה בטבע (ראה לעיל הערה

(16) — י"ל, שהכוונה בנפלאותיך היא להנס דפך

השמן (ראה הערה הנ"ל).

(27) ומובן שגם זה נכלל בנוסח „הנרות הללו“ — והוא באומרו „נסים“ (גלויים שלמעלה מהטבע) לשון רבים (כניל סעיף ב'). אלא שמונה ג' הסוגים כסדר שאירעו לראשונה, וכמו שהוא ברנע לתשועות ונפלאות. וק"ל. וראה הערה הקודמת.

ולהעיר ממאירי הנ"ל (וראה פ"ח ארץ סתעיר) דס"ל דלילה הראשונה דחנוכה לא שייך להנס של שמן שדלל ח' ימים.

(28) להעיר מיהל אור ע' קנדיה.

ח. עס רעדט זיך אין חסידות<sup>34</sup>, אָז דוקא אין דעם מטה מטה ביותר זאָגט זיך אַרויס דער גבוה גבוה ביותר. און עד"ז אויך אין ענין הנסים: די נסים וואָס זיינען מלובש אין טבע האָבן אַ העכערן שורש ווי די נסים גלויים<sup>35</sup>, און טבע אַליין האָט נאָך אַ העכערן שורש<sup>36</sup>.

נסים גלויים נעמען זיך פון גילויים, וואָס זיינען מוגבל אין דעם קו פון „גילוי“ — דער נס מוז זיך זען בגילוי; נסים המלובשים בטבע נעמען זיך פון אַן אור וואָס איז העכער פון גילוי, און דעריבער זיינען די נסים אָנגעטאָן אין לבוש פון טבע.

אַבער פונדעסטוועגן, וויבאַלד דער „לבוש“ איז אין אַן אופן וואָס רופט אַרויס אַ „וואונדער“ („נפלאות“) ביי דעם וואָס זעט עס, ביז אַז „נראה בחוש“ ווי דאָס איז „רק למעלה מהטבע“<sup>37</sup> — איז פאַרשטאַנדיק, אַז דאָס איז פון אַן אור וואָס איז עכ"פּ בגדר גילוי.

דוקא דער ענין פון „תשועות“, וועלכע זיינען אָנגעטאָן אין טבע גופא, נעמט זיך פון עצמות וואָס איז ניט בגדר גילוי כלל, ובמילא טוט זיך אויף די ישועה (שלמעלה מהטבע, וואָס קומט פון דעם אויבערשטן אַליין) אין אַן אופן

ז. אַ טיפערער ענין אין דעם:

ביי אידן איז די השפעת החיות לכתחילה פון בחי' אלקות וואָס איז למעלה מהטבע, מער ניט וואָס די השפעה טוט זיך אָן אין אַ לבוש פון טבע; דאָס הייסט, אַז נוסף אויף דעם וואָס הנהגת הטבע בכלל איז אויך אַ הנהגה אלקית, ובמילא איז, באמתה, איז זי למעלה מן הטבע (ווי וועלט טייטשט טבע) — איז אויך דאָס (טבע) ביי אידן נאָך אַ חיצוניות־דיקער לבוש אויף דער הנהגה נסית<sup>38</sup>, מיט וועלכער דער אויבערשטער פירט אַן מיט אידן.

ובמילא, דער וואָס האָט „ליכטיקע“ אויגן, דערוועט ער דעם אמת, אַז דאָס איז מלכתחילה אַן ענין נסי, אַזוי, אַז דער „לבוש“ פון טבע האָט נאָך קיין תפיסת מקום ניט ביי אים<sup>39</sup>.

און ווי גערעדט פיל מאל<sup>40</sup> וועגן דעם פירוש פון מאמר חז"ל<sup>41</sup>, „מאמין בחי העולמים וזורע“: די חוקי הטבע (וואָס דער אויבערשטער האָט איינגעשטעלט — „זרע וקציר גר לא ישבותו“<sup>42</sup>) זיינען ביי אידן ניט די סיבה אמתית אָף זייער זריעה; די אמת'ע סיבה צו דער צמיחה, און דערפאַר איז ער זורע, איז ווייל ער איז „מאמין בחי העולמים“.

(34) ראה בארובה שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ב ואילך. ובכ"מ.

(35) ראה תריא מג"א צג, א. שם ג"ד. ק. א. וראה בארובה ד"ה כימי צאתך תשליח (סה"מ מלוקט ח"ה ע' שה).

(36) כמובן מהכלל הנ"ל דכל הגבוה ביותר כר. ולהעיר, דהנסיים שאין בעל הנס מכיר בנוס (שהם מלובשים בטבע ממש — ראה יהל אור שם) — עליהם נאמר „עושה נפלאות לבדו“ (נסמן לעיל הערה 14) — שנמשכים מבחי' לבדו, עצמותו ומחותו ית' (ראה יהל אור שם סק"ט. ובארובה ד"ה כימי צאתך הנ"ל).

(37) לשון התרא' שם (ק. א. ועד"ז שם צג, רע"ד) — לענין נס פורים. וראה יהל אור שם.

(29) ראה המשך תעריב פרק פח בסופו: דנשי למטה .. הנהגה עמהם אינו ע"פ טבע כ"א משם הוי' שלמעלה מהטבע ובוה יש ב' אופנים כר, ע"יש. (30) ראה בארובה בכ"ז — לקריש חס"ז ע' 176 ואילך. ושינ.

(31) לקריש ח"א ע' 216. ע' 240. ח"ה ע' 295.

(32) ירושלמי. הובא בתורה אמונת — שבת לא, א. מדרש תהלים מזמור יט. במדבר פ"ג, טז.

(33) נח ח, כב.

(\*) במהרי"ג חיות (אמרי בינה ס"ב) — שבידושלמי 979ניו ליתא.

הגדול) על נסיד ועל נפלאותיך ועל  
ישועותיך:

פריער קומט דער הודאה והילול<sup>39</sup>  
בשייכות צו גילויים — וואס פון זיי  
ווערן נמשך „נסיד“; דערנאך —  
בשייכות צום אור שלמעלה מגילוי —  
„ועל נפלאותיך“; און דערנאך קומט מען  
צו צום הודאה והילול „לשמך הגדול“<sup>40</sup>,  
בעיקר דורך „ישועותיך“.

(משיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה, תשכ"ד)

ווי עס וואלט זיך געפירט בדרך הטבע  
ממש<sup>38</sup>.

און דאס איז אויך דער סדר פון די  
דריי ענינים — „(להודות ולהלל לשמך

38) ולהעיר שניח זמנם משתשקע החמה —  
ענינם להאיר את החושך דוקא (תרא סדיה רני  
ושמחי. סדיה נח. שערי אורה סדיה בכיה בכסלו.  
סדור ערה, ב"ג. דיה גיח תרמ"ג. ובכ"מ, בחי. והוי  
גייה חשכי) (תרא ושערי אורה דיה (כתיב) כי אתה  
נרי).

ויל, שלכן בחר אדה"ז בנוסח [שמקדים „נסיד“  
ל„נפלאותיך“ (ראה לעיל הערה 2), ובמילא —]  
ש„נפלאות“ הן למטה מנסים, ושייכות לטבע (כגיל  
סעיף ד-ו) — כי עיקר הענין דחנוכה הוא להאיר את  
(חושך) הטבע.

39) „לי שבח וגם לשון כהילו נרו כר הארה  
בבחי גילוי כר“ (תרא סדיה בכיה בכסלו. ובכ"מ).

40) ראה תרא ר"פ שמות. תריח ואהית שם.

## חנוכה ב

נאך מוסיף א נייעם ענין: גדול השלום שכל התורה ניתנה כו'?

[ודחק גדול לומר אז דער טעם וואס דער רמב"ם איז מוסיף לבסוף „גדול השלום כו" איז כדי לסיים בדבר טובי — ווארום אויך דער ענין פון „לעשות שלום בין איש לאשתו" איז א דבר טוב; און אפילו את"ל אז מצד דעם ענין פון „השם נמחק" הייטט עס ניט קיין דבר טוב, האט ער געקענט משנה-סדר זיין און זאגן „שלום ביתו קודם שהרי השם נמחק לעשות שלום כו' וע"כ נר ביתו קודם", וכי"ב].

ב. אויך דארף מען פארשטיין:

(א) די עצם ראי': ווי מ'לערנט אין פשטות מיינט דער רמב"ם ארויס-ברענגען מיט „שהרי השם נמחק לעשות שלום כו" דעם גודל מעלת השלום, אז עס איז דוחה אפילו א ענין הכי חמור אין (תורה ו)מצות (מחיקת השם) איז מכש"כ אז נר ביתו איז דוחה נר חנוכה. אבער לכאורה איז אין הנדון דומה לראי': לעשות שלום בין איש לאשתו (בנוגע א סוטה) רעדט זיך וועגן מתיר זיין אשה לבעלה — א „שלום" וואס איז נוגע דעם קיום פון חיי המשפחה און שכינה שרייבן ביניהם\*, שולל זיין מזבח

א. בסיום הל' חנוכה זאגט דער רמב"ם: ה' לפניו נר ביתו ונר חנוכה: או נר ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדולי השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכי דרכי נועם וכל נתיבותי שלום.

דער מקור פון דער הלכה איז אין מס' שבת, אבער דארטן שטייט נאך „נר ביתו עדיף משום שלום ביתו". דארף מען פארשטיין:

וואס איז מכריח דעם רמב"ם צו מוסיף זיין א ראי' „שהרי השם נמחק לעשות שלום כו"?

ובמיוחד פאדערט זיך ביאור, וואס נאך דער ראי' „שהרי השם וכו" איז ער

(1) להעיר מהשייכות המיוחדת ד(נר) חנוכה ו(נר) ביתו — (ד) שבת בשנה זו (תשי"ג) — דב' שבתות — בחנוכה (— שייך פעמיים דין הנזיל: והימים הם: א) התחלת ימי החנוכה, שיעקר הנס ה' ביום ראשון (שמצאו אז פך השמן), שכל ימי חנוכה כלולים ביום ראשון (שערי אורה דיה בכ"ה בכסלו פמ"ב. ד"ה כי אתה נרי פי"ו). ובמלא (ב) סיום וחיתום (ראה ברכות יב, א) ימי החנוכה, שלימות הנס, יום השמיני, שלימות כל הימים (ראה לקו"ש ח"י ע' 318 בהערות שם. חכ"ח ע' 244 ואילך).

(2) מקור דברי הרמב"ם אלו — ראה לקו"ש ח"ח ע' 349 ואילך.

(3) כג, ב. וגם בזה מודגשת השייכות דחנוכה לשבת דכל הסוגיא דחנוכה היא במס' שבת (אף שבאה לכאורה רק אנג המדובר במשנה שם פתילות ושמינים שמדליקין בהן בשבת).

ולהעיר ממחז"ל (ס' יצירה פ"א מ"ז) דנעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן — והרי ס' זמנים להרמב"ם: תחלתו — הל' שבת, וסופו — הל' חנוכה. וראה לקמן בפנים.

(4) ובפרט שבגמ' אמר רבא פשיטא ליי, ולמה הוצרך הרמב"ם לראי' והוכחה.

(5) להעיר שבא' מכתי' הרמב"ם (הובא בילקוט שנוי נוסחאות ברמב"ם מהדורת פרענקל). גדול השלום כו' היא — הלכה בפ"ע.

(6) אלא שדרך הרמב"ם לפנים כל ספר ד"ד ספרי „יד החזקה" — בענין יסודי וכללי, התלוי בכונת הלב וכו'.

(7) נוסף על העיקר ש(כנראה) הרמב"ם אינו מקפיד לסיים ההלכות שבספרו דוקא בדבר טוב (ראה סיום ס' נשים שברמב"ם. ועוד). וראה שיחת שי"פ מקץ תשד"מ.  
(\*) סוטה י, א.